

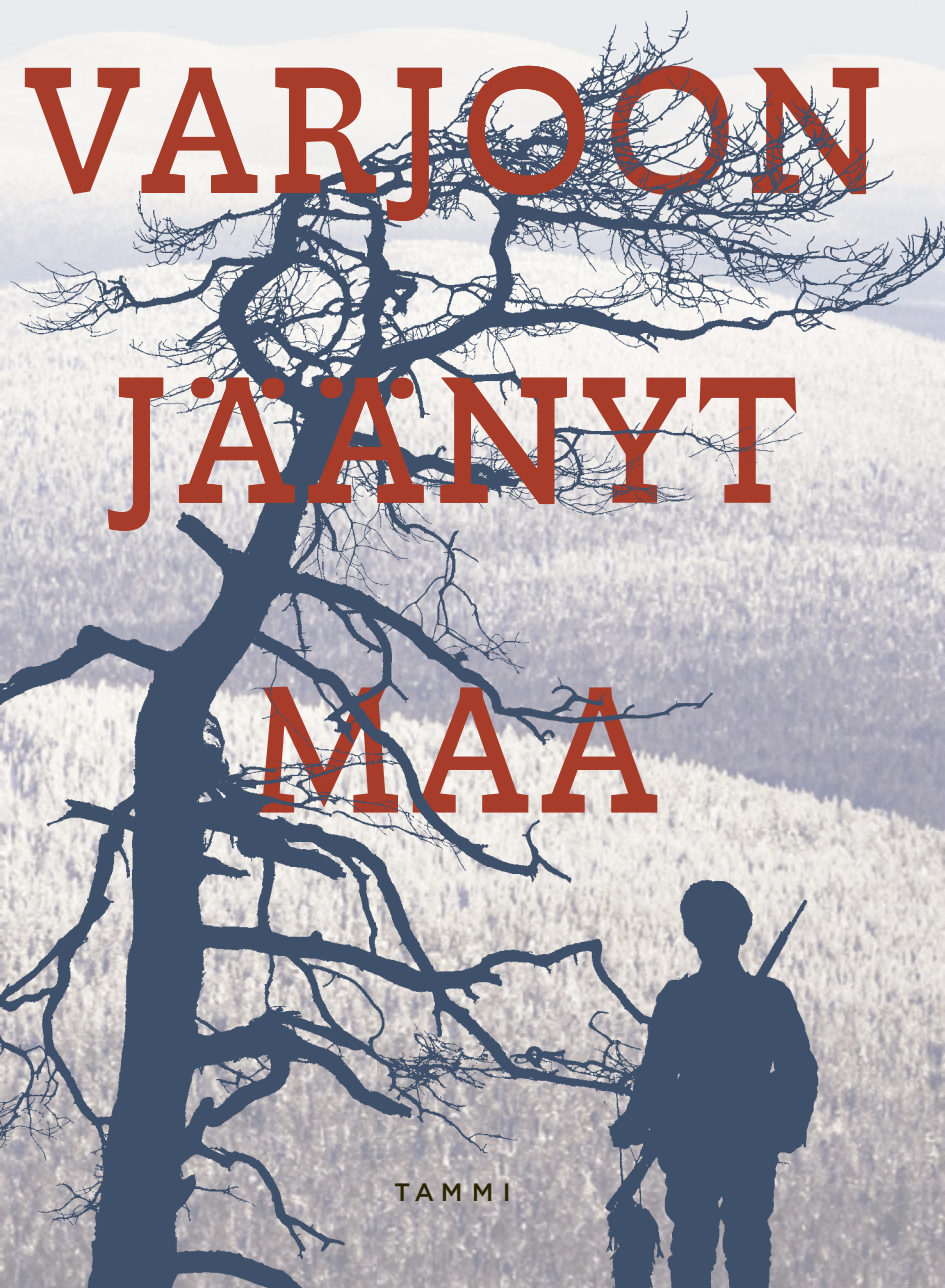
Veli-Matti Oinas

VARJOON

JÄÄNYT

MAA

TAMMI

Veli-Matti Oinas

VARJOON

JÄÄNYT

MAA

TAMMI

HELSINKI

1. painos

© Veli-Matti Oinas ja Tammi 2026

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-952-04-8530-6

Painettu EU:ssa 2026

Tuoteturvallisuuden liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@tammi.fi

Säteet silittelevät kivisiä kasvoja. On vaikea olla hymyilemättä, kun toinen kutittaa auringonnousulla. Ukko raottaa raskaita luomia, tähystää itään.

Vastavalossa näkyy loputtomasti metsää ja suota. Missä se kujeilee?

Kaukana joen takana. Tuolla. Tuolla missä taivas ja maa kohtaavat. Siellä seisoo lumoavan kauneuden vaara, Akka.

ALAJUOKSU

1933

Manaus herättää koiran. Kun tyynynä toimiva lapikas häviää vierestä, laivan kansi alkaa liukua tassujen alla. Joka puolella kirskuu ja tärisee. Vaikka koira painuu kyyryyn ja jarruttaa, kapteenin kengät loittonevat. Epätoivoiset kynnet yrittävät uppoutua lankkuihin. Kapteenin huuto kaikuu kesäkuisella joella:

”Samperin savotat!”

Liukuminen jatkuu pitkin kantta, eikä koira mahda sille mitään. Miten voisikaan? Sehän on vasta muutaman viikon ikäinen räpäle. Ruori, jonka alle pentu Kemijärven satamassa nukahti, vispaa nyt ympyrää kapteenin kourissa. Tyhjän reuna lähestyy.

Tärinä lakkaa viime hetkellä. Kun pentu pysähtyy, se näkee jo vedenpinnan kaukana alhaalla.

Jättiläinen lipuu kölin vierestä ohi.

”Hurtat huonon onnen tuopi”, kapteeni sanoo, kun pyörittelee hikisenä ruorin kierroksia takaisin.

Sen katseessa haiskahtaa katkeruus.

Kannen reunalla tärisevä pentu ei uskalla liikkua. Häntä koipien välissä se ihmettelee. Mihin katosivat ne turvalliset

silmät, jotka vasta tuikkivat lämpöä ruorin yllä? Ja kuka sammutti puheen pulputuksen? Loputtomien sanojen lätelun, jossa jokainen lause päättyi kohoavaan kiekaisuun. Sen tahdissa kelpasi nukkua.

”Sollukko vastahan uinu uittotukki”, kapteeni sanoo yhtäkkiä ja lopettaa murjotuksen. ”Jossaki ylemmässä akanvirrassa porukasta jääny puuparka.”

Koiran korvissa luimuaa, kun kapteeni kertoo yksinäisen uittotukin tarinaa. Aloittaa huudosta, joka kajahti Sompion ikimetsässä, kun petäjä rytisi hankeen. Puhelee lempeällä äänellä, kuinka köydet kiristivät sen runkoa ja maailma pyöri ympyrää kaljujen päällä, kun tukki tempaistiin rekeen. Ajomies antoi löysää, jalakset nitkahtivat liikkeelle. Kylmä rekimatka päättyi kiharaisen joen rantaan.

Siellä tukki kuunteli pitkään ja hiljaa, kuinka pimeä talvi paukkui sadoissa puupinoissa. Lopulta jossakin tippasi, sitten tirisi. Kevätaurinko sulatti lumen routaiselta rungolta. Tukki katseli, kuinka valkoinen joki tummui. Yhtäkkiä jääkansi halkesi ja vettyneet lautat irtosivat. Kun valtavat lohkat pauhasivat ohi, tukin sisällä kuohui.

Viimein se työnnettiin tyrskyihin. Tukki törmäili samaa sumaa tuhansien muiden kanssa, kunnes kohtalon koura puuttui peliin. Sutinpurikka lipesi vonkamiehen otteesta, ja onneton joutui ainoana väärään väylään.

”Ei sitä kukahan ennää kaipaa, ei kymppi eikä kasööri. Mikä lie, ajopuu.”

Epäilevä pentu kurkistaa kannen reunalta. Kapteeni jatkaa, että olisi herättänyt tämän muutenkin kohta, sillä lähestytään pennun uutta kotisatamaa.

”Se vain maailma saattapi välistä tärissä”, kapteeni sanoo, kun vilkaisee pentua. ”Muistaapi vain kattoa etehen. Tita-nikin yllätti jäävuori. Meijät meinas hukuttaa uppotukki.

Koskaan et tiijä, millon se sinut viepi.”

Pulputus palaa puheeseen. Höyrymoottori puksuttaa taas tasaisesti. Tukkipätkiä, kaupiamiehiä ja muita matkustajia pohjoiseen kuljettava jokilaiva nousee tuttua reittiä ylävirtaan. Alkukesä tulvii ympärillä. Pentu seuraa kannelta, kuinka pikkukalat väistelevät vanaa, jonka laivan keula piirtää vedenpintaan. Kapteenin kädet huitovat eri suuntiin, kun se selvittää näkemäänsä.

”Tuossa se asuupi kuiten hyvä veneentekijä.”

”Tuosta kuluki ennen Lapin ja Lannan raja.”

Nahkan tuoksu leijailee pennun kuonoon. Joku nappaa ruorin alla:

Ylös–alas, ylös–alas.

Vaikka tasapaino vielä huojuu, tassut kovettuvat hyökäykseen. Parilla horjuvalla loikalla pentu on taas kapteenin jaloissa. Pienet hampaat iskevät lapikkaan koppuraan kärkeen kuin naskalit. Mutta vaikka kuinka tempoo, ei kenkää saa pysähtymään. Parrakas suu vain virnistää, jalka jatkaa ärsyttävää naputusta.

Taivaalle ilmestyy lintuja. Kapteeni osoittaa pennulle saarta, jonka nokka lähestyy. Pääskyt parveilevat rantatörmään rakentamissaan koloissa, laiva kääntyy vasempaan väylään. Sillä puolella näkyy ihmisiä.

Kapteeni kertoo, kuinka saarella tutkitaan ikaikaisen asumuksen jäänteitä, muinaista lapinkylää.

”Net on löytänehet sieltä vanahan kirveen”, kapteeni sanoo ja tähyttää kohti saarta. ”Tuo lierihattua heiluttava ukko on arkeolooki, oikia maisterismies etelästä.”

Koira lopettaa puremisen. Valkoinen liina kiertää tutkimusryhmän kaivantoa, väreilee hennossa tuulessa kuin uhrivalkeat. Kun ilma muuttuu tunkkaisen haikeaksi, pentu katsoo ylös. Miksi se taas vaikenä? Ruorin yllä kasvot tutkailevat ohi

lipuvaa elosijaa. Hiljaisena kapteeni kääntyy takaisin joelle, tähyttää pitkään eteensä, ennen kuin saa sanottua:

”Semmosia net ovat, vainolaiset.”

Saari jää taakse, rantojen orastavat niityt taittuvat tummanvihreiksi metsiksi. Pentu huomaa sorsaperheen, joka ylittää jokea. Telkänpojat uikuttavat emonsa perässä. Pikkuhiljaa kapteenikin saa taas jutun juonesta kiinni, vaikka puheesta onkin kadonnut terävin rytmi.

Joen länsipuolella kohoava vaara jättää laivan varjoon. Uteliaita matkustajia kerääntyy kannelle ihmettelemään rannalla etenevää työmaata. Lapiot kolahtelevat soraan. Pentu valpastuu, kun sudenkorento lentää kannelle.

”Tekevät tietä Pelekosenniemenhenki”, kapteeni sanoo, vaikkei edes vilkaise työmaan suuntaan.

Laivan keulassa ylioppilas naurattaa hienoon hattuun sonnustautunutta naista. Kannen lankut lonksuvat nuoren miehen kenkien alla. Kaide, jota vasten neito kihertää, pukkaa ruostetta. Rannalla jyrä tasoittaa hiekkaa.

”Se tietääpi loppua laivamatkoille”, kapteeni sanoo ja huokaa perään.

Koira yrittää tarjota viereen laskeutuneelle korennolle tassua. Samalla kapteeni selittää, ettei uusi tie olisi pelkästään hyvä asia. Se kertoo lukeneensa sanomalehdestä, kuinka levottomuus saattaa levitä Euroopan teitä pitkin.

”Saksassaki se Hitleri noussu valtakunnankansleriksi”, kapteeni sanoo. ”Kerjenny jo ottaa kaiken vallan ittelleen.”

Sudenkorento lehahtaa lentoon kuonon edestä. Hetkessä suriseva piste häviää kesän kirkkauteen.

Vaaran jälkeen pentu läähättää, kun taivaalla hehkuva pallo äityy paahtavaksi. On pakko pitää taukoa leikeistä ja työntää kieli ulos. Kapteeni osoittaa ylävirran suuntaan, lohduttaa pentua. Sen satama näkyy jo.

”Tuolon kuitenkin Vauramaan kylä”, kapteeni sanoo.

Se selostaa koiralle, kuinka horisontissa häämöttävät vinttikaivojen vipuvarret. Niiden alta erottaa kuulemma ensin pitkät hirsitalot, sitten pienemmät rakennukset: makasiinit, navetat, aitat, tallit ja tollat. Kapteeni ajattelematon nostaa pennun syliinsä.

Sitä se katuisi myöhemmin.

”Vai tuleepi se tuosta pirtistä koiralle uusi koti?” kapteeni sanoo ja osoittaa taloa, jonka rannan puoleiselle seinälle mahtuu viisi ikkunaa.

Tervan tuoksu leijailee kuonoon, sataman vesirajassa lojuu soutuveneitä. Kivistä ja hirsistä rakennetun möljän ympärillä odottaa ihmisiä. Syliin päässyttä pentua huimaa, maailma avartuu aivan eri tavalla näin korkealta.

”Son routa sulanu, ko istuvat jo heinikossa”, kapteeni sanoo.

Sitten se madaltaa ääntään. Varoittaa pentua rannoilla kuuntelevista korvista. Salaisuus leviää kuulemma vettä pitkin kuin espanjantauti. Kapteeni väittää tuntevansa kaikkien sataman ihmisten aikeet asennosta. Kuka odottaa kesävierasta, kuka postia, kuka kyytiä kirkolle. Ketkä ovat vihoissa, kuka kenenkin emäntä. Virallisesti ja epävirallisesti.

Sylissä pentu nuolee kämmensyrjää.

”Ka tuolon Vilijami”, kapteeni sanoo ja osoittaa kädellä miestä, joka nojailee ranta-aittaa vasten. ”Son isäntäs.”

Koira lopettaa nuolemisen.

”Ei sunkahan?” kapteeni jatkaa. ”Son isännältä näimmä morsian lähössä. Jouvukki heti tyynyn roolihin.”

Viljamin edessä murjottaa nuori nainen tummansinisessä mekossa, puristaa vihreää laukku rintaansa vasten.

Pieni sydän tykyttää kapteenin käsivartta vasten. Pentu katselee lähestyvää möljää, ympärillä lepää joenpinta.

Rannalla seisovien ihmisten kuvat heijastuvat vedestä. Ylös-alaisin on koko sakkii.

”Met net kyllä”, kapteeni sanoo, ennen kuin kiskaisee narusta. Pentu ei ole koskaan kuullut niin hirveää ääntä.

Kun kirkuvan höyryn pilli tukkii korvat, on pakko juosta. Paeta henkensä edestä. Hetkessä kapteenin löyhä ote irtoaa ja kansi häviää tassujen alta. Sitten molskahtaa ja karvat kastuvat. Onneksi sentään kirkuminen loppuu.

Pinnan alla kaikki hidastuu. Pentu ihmettelee ylös jäänyttä maailmaa. Vedenpintaan auenneesta ikkunasta näkyy sataman väkeä. Ihmisten vartalot vääntyvät laineille, kun ne hyppelevät ja heiluvat. Joku huitoo käsiä, joku aukoo suuta. Kaikilla tuntuu olevan hätä.

Ainoastaan laivan kannella seisova kapteeni näyttää jähmettyneen paikoilleen. Ei liikahdakaan, vaikka toiset tarjoavat sille vuoron perään pitkää keppiä tai köyttä. Mies vain tuijottaa alas veteen. Kädet pitelevät sylissä olematonta koiraa.

Aluksi pentu pitää näytelmästä. Virtaavan joen sydän kumahtelee korvissa mukavasti. Pikkuhiljaa ikkunaruutu ja ihmiset sen takana kuitenkin pienenevät. Kun valokin loittonee, päättää pentu uida sitä kohti. Kaikki sujuu hyvin, kunnes veteen ilmestyy kuplia.

Yhtäkkiä ympärillä kohisee. Kun pentu katsoo taakse, näkee se laivan potkurin. Pyörivän giljotiinin kita imee puoleensa.

Hädissään pentu yrittää haukkua, mutta keuhkot täytyvät vedellä. Jossakin kaukana molskahtaa. Pienet tassut taistelevat, minkä pystyvät. Vesi vaahtoa jo hännän takana. Vaikka kuinka kauhoo, ei potkurin pyörteestä pääse eroon.

Äkkiä voimat ehtyvät, pentu pyörii holtittomasti kohti kuolemaa.

Kun mitään ei ole enää tehtävissä, se sulkee silmät. Tun-
tuu, että elämä on ollut aivan liian lyhyt. Ettei pentu ehtinyt
koskaan selvittää, miten vihreä koivunlehti voi nousta siivil-
leen ja lepatella tiehensä. Tai miksi tassun alle jäänyt sieni
tupruttaa mustaa savua kuin saunanpiippu?

Juuri kun potkurin lavat viistävät karvoja, joku tarttuu
niskavilloihin. Pelastava voima kiskaisee kauemmaksi.

Kun pentu raottaa silmiä, se näkee oudon vartalon vilah-
televan vedessä. Jalat heiluvat yhteen liimattuina kuin sau-
kon häntä. Potkuri jää taakse, notkeaa voimanpesää ei estä
mikään. Mennään kohti valoa.

Sitten kesän kirkkaus palaa silmiin ja pentu kuulee huu-
don:

”Tuola net ovat.”

Ympäri kerääntyä uteliaita kasvoja. Vaikka pentu
makaa liikkumatta rantakivellä, ei sillä ole enää hätää.
Aivastelukin johtuu vain siitä, että pitkistä hiuksista tippaa
pisaroita kuonon kärjelle.

Kun pehmeät kädet nostavat pennun ilmaan, kuuluu
kohahdus. Emännät yskähtelevät. Isännät tuijottavat naista,
jonka kastunut alusasu liimaa kiinni vartaloon. Myötäilee
lantion kaarta ja kuvetta.

Pentu värisee lämpimässä sylissä, tuijottaa rohkeita silmiä.
Ne eivät vilkuile sivuille, kun ohittavat väkijoukon. Varovai-
nen kuono nuuhkii ilmaa. Haistelee jotain, mitä ei koskaan
unohtaisi.

Pelastajan kädet kuitenkin kylmenevät, laskevat pennun
maahan. Vaikka tassut vielä tärisyvät, on pärjättävä omilla
jaloilla. Nainen pukee jo vaatteita päälleen.

Pentu ravistelee turkkia. Pesarat ropisevat vihreälle lau-
kulle. Juuri kun nainen saa tummansinisen mekon ylleen,
pitkävartistet saappaat pysähtyvät pennun eteen.

”Anna”, ranta-aitaan nojaillut mies sanoo ja yrittää tarttua tätä kädestä.

Anna riuhtaisee itsensä irti.

Pentu ravistelee turkkia uudestaan. Sitten vihreä laukku häviää vierestä. Tuolla se keikkuu jo kohti laivaa. Pentu näkee enää vilauksen Annasta, joka kiipeää kapteenin ojentamia tikkaita pitkin kannelle.

Kun pilli viheltää, pentu ei enää säntää karkuun. Vähän se silti vielä säpsähtää, hakee tukea viereen jämähtäneistä saappaista, jotka haisevat poronpapanoilta.

Laiva loittonee satamasta. Ihmiset kiirehtivät askareisiinsa. Ainoastaan Viljami jää pennun viereen rannalle. Se seisoo siinä hievahtamatta niin kauan, että laivasta näkyy enää savupilvi. Kun sekin häviää mutkan taakse, lähtee koiran uusi isäntä kiipeämään rantatörmää ylös. Pentu seuraa harppovia saappaita, minkä pienillä koivillaan pystyy.

Välillä on vielä pysähdyttävä ravistelemaan turkkia. Pussteltava selkään tarttunutta taakkaa, ennen kuin siihenkin tottuu.

I OSA

ALAJUOKSU

1939

Kauhu kimmelsi lampaiden silmissä. Kun ensimmäinen lāsähti maahan, loppulauma säntäsi liikkeelle. Uusi kuolettava laukaus. Viljami seisoi talon nurkalla, piteli hevosta suitsista. Reestä kuului nyyhkytystä, siellä istuivat Inkeri ja Elsa.

Viljamin katse hakeutui jonnekin jään yli, pois väistämättömän kohtalon määkijöistä. Törmän päältä näki kauas, kahlitun joen itäpuolelle avautui kuurainen erämaa. Lumi valaisi joulukuun synkkää päivää. Tuuli virisi.

Missähän ne porotkin palkivat?

Käskey evakkoon lähdöstä oli hiihdetty Vauramaan kylään aamuyöstä. Lehmät määrättiin heti kyläläisten raitoon, tavalisivat jo jossakin kaukana kohti Kemijärveä. Lampaista ei ollut huolittu. Viljami vaihtoi jalkaa. Ei niitä silti keskelle kartanoa olisi tarvinnut ampua.

Onneksi koiraa ei näkynyt. Navettaanko se livahti? Kunnan pysyisi nyt poissa.

Tuttu varjo värähteli pihamaalla. Isä riehui luodikko kädessä kaiken keskipisteenä, niin kuin aina. Montako pulloa se äijä ehti tyhjentää? Humalainen hengitys höyrysi

tuhnua taivasta vasten. Lampaat laukkoivat ympäriinsä. Viljami tunsi, miten rinnassa loiskahti. Niin kuin sinne olisi tungettu laskiämpäri, joka täyttyi kovaa vauhtia.

Eläimet hakivat tukea toisistaan, eivät ymmärtäneet paeta. Mihinpä ne olisivat kotoaan lähteneet? Taas uusi ruho mätkähti maahan. Ei tuo hullu jättäisi yhtään eloon.

Koira kurkisti navetan oviaukosta. Painuisi takaisin piiloon. Luulisi senkin jotakin näiden vuosien aikana oppineen.

Kun hevonen liikahti levottomasti ja hirnahti, Viljami taputteli sitä turvan päältä.

”No niin, emmä met perusta.”

Liistereki odotti valmiina tamman perässä. Sonnan-ajoon tarkoitettujen lautareunojen sisään oli pakattu tärkeimmät tavarat. Toisella kymmenellä oleva Elsa-tytär ja vastavihitty Inkeri istuivat kyydissä, pitivät paukkeelta korvia. Odottivat, milloin ukki lopettaisi ja tulisi ohjaksiin.

Elsa puristi silmiä kiinni. Viljami arvasi, että se laski lampaita laukauksista, oli nimennyt niistä jokaisen.

Katse kääntyi mäen päälle, jossa evakkoreet täyttivät hämärän tien. Kylä tyhjeni kiireellä. Paikkakunnan nuoret miehet olivat lähteneet Sallaan kertausharjoituksiin jo viikkoja sitten. Nyt oli loppujen vuoro jättää kodit.

Ampuminen jatkui. Ilmeeton vimma isän kasvoilla haisi jäähyväisiltä. Se omisti edelleen maita joen molemmin puolin. Silmänkantamattomiin ja siitä pidemmälle. Oli rakennuttanut voimiensa päivinä talon jokitörmälle, kaadattanut puut omasta metsästä. Alta kymmenen sylen hirret eivät kelvanneet isän kehikkoon. Paksut lattialankut kopsahelivat arvokkaasti äijän jatsareiden alla. Ei sellaista kotia ollut ollut kellään.

Nyt Viljamin perhe piti samaa taloa. Salin lattia vietti nurkkaa kohti. Kovalla sateella päreet päästivät vettä piipun tyvestä. Isä asui yhtä kamaria, eikä sitäkään kohta enää.

Teki jo lähtöä.

Viljami ei ollut lähdössä evakkoon eikä sotaan. Hän kuului suojeluskuntaan ja siksi jäisi tänne. Osasto koostui paikallisten ukkomiesten lisäksi poikasista. He huolehtisivat yhdessä kodeista sillä aikaa, kun muut olisivat poissa.

Illaksi pitäisi ilmoittautua taas kirkolle ilmavartioon.

Viljami halusikin jäädä, sillä kohta sen pitäisi taas alkaa. Porot kerättäisiin tokkiin, ajettaisiin erotukseen. Etto oli ihmisen parasta aikaa. Sai elää kuukausitolkulla metsässä, hiihtää päivät hirvaita ja vaatimia hakien. Joka-aamuinen liikkeellelähtö huumasi korvat. Huuto ja ronku täyttivät tienoon.

Huu huu huu!

Siinä oli jotakin taikaa. Kun Viljami sungasi, villeys karisi poroista, ne lähtivät seuraamaan.

Yöt vietettiin honkatulilla, maattiin louelaavun alla. Nuotio rätisi korvissa, ilmassa leijui savun ja tunkan sekoitus. Miljoonat tähdet täyttivät taivaan ja elämän. Vaikka joskus ulkona mekasti myrsky, ruotteet kestivät. Laavussa pärjäsi aina.

Kotona puhalsi eri tavalla. Viljami osasi lukea senkin tuulen. Kääntää ajatukset ennen kuin ne törmäsivät. Sillä tavalla pärjäsi eläinten kanssa ja vaikean luonnon.

Tänä aamuna se ei ollut onnistunut, kun myrsky pääsi nousemaan äijän silmään.

Sotapoliisi oli herättänyt aamuyöstä. Määrännyt perheen evakkoon. Äijä hermostui. Viljami tunsu isänsä. Ei sellainen tullut kuuloonkaan, että vieras mies kopisteli hätistämään sitä omasta kodistaan.

Ennen vanhaan kun joku saapui jokea pitkin, äijä näki sen jo kaukaa. Katseli nokan vartta pitkin pirtin ikkunasta.

”Jaa-a. Liekkö rahaa vai työtä kerjäämässä”, äijä sanoi.

Kaikki muuttui, kun rakensivat tuon tien. Se kulki rinteessä talon yläpuolella, pilasi kuulemma äijän pellot. Viljami tuhahti. Tosiasiassa isää harmitti, kun pirtin ikkunasta ei nähnyt enää tulijaa eikä asiaa. Äijän arvo laski. Pärinän tai rattaiden kolinan kuullessaan se lähti pihalle katsomaan. Ei ehtinyt. Kun vanhat jalat kömysivät kuistinrappuset alas, tiellä näkyi enää pölypilvi.

Luopumista isä oli tehnyt jo pitkään.

Kun lampaat loppuivat, lukko lokshti vielä kerran. Viljami tunsi, kuinka suonissa kiertäneet ajatukset jäähmettyivät. Nyt se tempun teki. Isä tähtäsi viimeistä uhria. Koira istui navetan oviaukolla, heilautti kysyvästi häntää. Kallisti päätään ja katsoi tärisevää piippua.

Laskiämpäri. Viljami tunsi, kuinka likavesi läiskyi sinkki-reunojen yli.

Seuraavassa hetkessä hän huomasi seisovansa isän edessä. Kädet puristivat pyssyn piippua. Väänsivät sitä kohti taitavasta. Äijän hengitys haisi.

”Sotapolliisit käskit tappaa hurtat”, isä sanoi ja puri hampaita yhteen.

Viljami ei kuullut kunnolla, kun korvissa kiehui veri. Nyrkit puristivat torrakkoa.

”Tätä tarvitaan nyt täällä”, hän sanoi ja tuijotti takaisin.

Edessä avautuivat silmät, jotka Viljami muisti menneisyydestä. Samat silmät katsoivat häntä joskus, yrittivät puhua äidin sairastumisesta tai kertoa Oskarin kohtalosta. Kun isän ote kirposi, luodikko jäi Viljamin käteen.

Jäisessä maassa rahisivat raskaat askeleet. Vanhentunut äijä asteli ohi, kiipesi rekeen. Kun Inkeri ja Elsa asettelivat susiturkin tärisevän isän harteille, ne lysähtivät.

Raatojen keskelle jääneen Viljamin sydän hakkasi, haparoivat kädet hamusivat puukkoa tupesta. Hän pisteli kiireesti kaksi lähintä lammasta, sitoi ne reen päätyyn roikkumaan.

Kyydissä olijat niiskuttivat. Inkeri pyyhkäisi Elsan poskelta kyyneleen. Pisara jähmettyi vanttuun pehmeälle villalle. Viljami astui lähemmäs, pörhätti Elsan karvalakkaa. Käsi laskeutui nuoren vaimon olalle. Olisi pitänyt keksiä sanottavaa. Olivat siinä kuin sisarukset.

Ajopuulla istunut isä näytti kuihtuneen kasaan. Uhman menettäneet silmät kiersivät pihapiiriä. Suusta kuului enää yksi sana:

”Koti.”

Hevonen lähti liikkeelle. Koira istui navetan ovella. Jossakin räähky korppi. Kaulasta avattujen lampaiden päät retkottivat reen perässä, piirsivät punaista jälkeä puhtaaseen lumeen.

Lyhyt päivä kääntyi varhain kaamosyöksi. Muiden mentyä Viljami kiirehti pihan poikki, haki metsänreunasta kotiporon. Ajohärkä odotti hihnassa kuusen juurella. Hän valjasti porolle ahkion, haki tollasta heinävihkon ja jäkälää, ennen kuin ajoi takaisin talolle.

Kuistin rappuset olivat lakaisematta.

Tyhjyys pysäytti Viljamin porstuaan. Vasemmalla puolella humisi hylätty pirtti, oikealla hiljainen sali. Molemmissa päissä taloa oli vielä kahdet joutilaaksi jääneet kamarit. Reppu löytyi naulasta. Viljami käveli maitohuoneen läpi. Pakkasi mukaan ryynejä, leipää, voita ja kahvia. Kun hän kiersi muurin takaa pirttiin, kaappikello löi neljä kertaa. Ääni kaikui kolkkona pimeässä.

Piironginlaatikosta löytyi lakana. Kaulattu liinavaate hyväili ihoa viattoman puhtaana. Teki pahaa leikata siihen

reikä päätä varten. Ilman valoakin kädet tunsivat, kuinka helmassa kuhmuili. Karheat sormet liukuivat kirjokuvioiden pyörteillä, tunnistivat siitä Inkerin nimikirjaimet. Vaikka he olivat vastanaineita, suhde oli maistunut viime ajat valmiiksi kuluneelta. Ehkä sitä ei osannutkaan enää rakastaa. Viihtyisikö hän sittenkin tällä iällä paremmin omissa oloissa tai koiran kanssa?

Kun Viljami avasi piisiuunin luukun, hän erotti hiilten hehkussa, että oli tahrinut kirjaimet lampaanverellä. Hän työnsi lakanan reppuun, pukkeli kekäleet uunin perälle, sulki luukun ja painoi pellin kiinni.

Lampaanruhoja lojui mustina möykkyinä ympäri kartanoa. Koira istui yhden vieressä. Sen kieli maiskutti. Viljami leikkasi maksan ja heitti koiralle.

Äijä oli oikeassa, sotapoliisit eivät ymmärtäisi. Sitä ei saisi päästää silmistä.

Tummia varjoja lehahteli pimeisiin pihapuihin. Puukon verinen kahva luiskahteli käsissä. Lampaissa riitti työtä, eikä kaikkia ehtinyt millään. Koira söi rippeitä. Kaukana joen takana taivaanrannassa punersi, siellä roihusi tulipalo. Maa täyttyi suolista ja sisälmyksistä. Oli lähdeittävä liikkeelle. Kortot parveilivat jo melkein niskassa.

*”Koira istuu kaukana kotitalonsa pihalla.
Kun se heiluttaa häntää,
koko avaruus värähtelee.”*

Kun venäläisten joukot lähestyvät Pelkosenniemeä joulukuussa 1939, kyläläiset saavat käskyn evakoitua. Viljami jää koiransa kanssa. Suojeluskuntalaisena hänen vastuullaan on pitää huolta taloista muiden poissa ollessa. Mutta on toinenkin syy: käsillä on poroerotuksen aika, ja Viljami haluaa löytää poronsa.

Kesällä 1943 Itä-Lappi on täynnä saksalaisia sotilaita. Kauas pohjoiseen on lähetetty myös helsinkiläinen Markus. Hän saa tehtäväkseen toimia tulkkina suomalaisten ja saksalaisten välillä, mutta yhteyden luominen niin sotilaisiin kuin paikallisiin tuntuu vaikealta. Rinnalle löytyy kuitenkin koiria, joka vaikuttaa tietävän, miten kaaoksen keskellä toimitaan. Samaan aikaan asemapaikkaa lähestyy kyläläisten vieroksuma Anna, joka on saanut salaisen tehtävän.

Varjoon jäänyt maa on pakahduttavan kaunis romaani sodasta ja ulkopuolisuudesta, syrjään jääneistä ihmisistä, jotka löytävät turvan luonnosta ja eläimistä, eivät kaltaisistaan.

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-8530-6

